

Lukašenkan uho

Valko-Venäjällä 26 vuotta vallassa olleen presidentin Aljaksandr Lukašenkan uho ei ole jäänyt vain verbaaliselle tasolle. Toisin kuin aiemmin hänen hallintonsa ei ole kyennyt edes laajamittaisella väkivallalla nujertamaan rauhanomaisesti vaaliväärennöstä vastaan mieltään osoittanutta oppositiota. Tyytymättömyys väkivaltaiseen populistis-autoritaariseen hallintoon sai maljan vuotamaan yli äyräidensä.

Kansanjoukkojen paine on ollut niin suuri ja väkivallan käyttäminen mielenosoittajia vastaan niin brutaalia, että jos Lukašenkalla olikin joidenkin arvioiden mukaan vielä yhden kansanosan keskuudessa kannatusta, on hänen legitimizeettinsä viimeistään nyt romahtanut. Sen Lukašenka tietää itsekin. Ei 80 prosentin ääniosuudella valitun presidentin tarvitse uhota helikopterissa rynnäkkökiväärin kanssa äänestäjäkuntaansa tähyilemässä, vanhoa virkavalaa kansalaisilta salaa ja väittää käyvänsä dialogia maan tulevaisuudesta oppositiojohtajien kanssa turvallisuuspoliisin vankilassa, jonne on heidät teljennyt.

Lukašenkan hallinto tuntuu olevan täysin vieraantunut todellisuudesta. Koronaan presidentin vastaus oli vodka ja pelloilla työskentely, joka sai kansalaiset itse järjestäytymään pandemian vastaisiin toimiin terveytensä suojelemiseksi. Ihmisten kasvaneeseen tyytymättömyyteen ja laskeviin gallup-lukemiin annettu vastaus oli kilpailevien ehdokkaiden vangitseminen ja räikeä vaaliväärennös.

Lukašenkan politiikka on muistuttanut absurdia näytelmää. Kun Valko-Venäjän vanhaa punaraitalippua ja kansallistunnetta hyödyntävä oppositio voimistui, Lukašenka väitti sen olevan lännen masinoimaa. Kun tämä ei tuottanut tulosta, hän yritti asemoida itsensä Valko-Venäjän itsenäisyyden puolustajaksi ja otti käyttöönsä Venäjän-vastaisuuden syyttämällä sitä opposition toiminnan lietsomisesta ja vallankaappauksen valmistelusta. Tämä huipentui monia omituisuuksia sisältäneeseen ”paljastukseen” vallankaappausta valmistelleiden venäläisten palkkasotilaiden pidättämisestä. Ainoa seuraus näistä äkkikäänteistä oli Lukašenkan vähäisenkin poliittisen pääoman hupeneminen. Hän ajoi itsensä täydellisesti poliittiseen umpikujaan, jonka jälkeen vallassa pysymisen viimeiseksi keinoksi jäi väkivalta.

Tuloksena oli heikko ja Venäjästä entistäkin enemmän riippuvainen hallitsija. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Putin voi sanella mielensä mukaan ehtojaan Lukašenkalle. Vaikka valkovenäläisten suhtautuminen Venäjään on ollut tähän asti pääosin myönteinen, se ei tarkoita sitä, että kansa olisi valmis luopumaan itsenäisyydestään. Myös Lukašenka tietää tämän hyvin, minkä vuoksi hänen politiikkansa keskeinen elementti on ollut esiintyä itsenäisen Valko-Venäjän takuumiehenä. Siksi myös Venäjän ja Valko-Venäjän unionisopimuksen toteuttamisen kovin voimallinen edistäminen olisi riskialtis hanke. Jos valkovenäläiset näkevät Venäjän vaatimusten heikentävän heidän itsenäisyyttään, siitä voi seurata hallitsevan eliitin rakoilu ja demokratiavaatimusten mobilisoiman liikkeen muuntuminen Venäjän vastaiseksi taisteluksi, itsenäisyyden puolesta. Tämä mahdollisuus antaa ajattelemisen aihetta myös Kremlille.

Venäjä on yrittänyt tasapainoilla Lukašenkan tukemisen ja sen välillä, ettei se leimautuisi osapuoleksi Lukašenkan ja opposition kamppailussa. Vaikka Lukašenka on osoittautunut

epäluotettavaksi kumppaniksi Venäjälle, sillä ei ole ollut toistaiseksi näköpiirissä vaihtoehtoa hänelle. Lukašenka on puolestaan ajautunut Venäjän suhteen ahtaampaan rakkoon kuin koskaan aiemmin, mikä tarjoaa Venäjälle tilaisuuden vahvistaa vaikutusvaltaansa Valko-Venäjällä. Lukašenkan liikkumatilaa kaventaa myös se, että hänellä ei ole enää takavuosien tapaan mahdollisuutta peluuttaa länttä ja Venäjää vastakkain.

Venäjä hyödyntää taatusti tilanteen parhaan kykynsä mukaan. Sillä voisi olettaa olevan halua edetä ainakin sotilaspolitiikan ja puolustusyhteistyön alalla. Venäjällä on Valko-Venäjällä strategiseen ohjuspuolustusjärjestelmään kuuluva tutkatukikohta ja neuvostoajoilta periytyvää aseteollisuuden yhteistyötä. Valko-Venäjä on myös yksi Venäjän johtaman Kollektiivisen turvallisuussopimuksen järjestön kuudesta jäsenmaasta. Organisaation merkitys on tähän asti rajoittunut lähinnä Keski-Aasian entisten neuvostotasavaltojen vakauttamiseen Venäjän armeijan voimin. Lukašenka on pidättynyt sen sotaharjoituksista ja pääosin myös muusta toiminnasta.

Jos Valko-Venäjä ja Venäjä etenisivät tiiviimpään sotilaalliseen liittoutumiseen esimerkiksi Unionisopimuksen puitteissa, kytkeytyisi Valko-Venäjä myös tiiviimmin osaksi Venäjän ja Naton sotilaallista vastakkainasettelua. Venäjä saattaisi ryhtyä tavoittelemaan nyt aiempaa päättäväisemmin Valko-Venäjältä lentotukikohtia, joiden hankkimista se on aiemmin havitellut. Tosin sotilastukikohdan perustaminen Valko-Venäjälle saattaisi olla juuri sellainen signaali, joka aiheuttaisi vastareaktion sekä opposition että lännen piirissä ja vaikuttaisi yleiseen mielipiteeseen Venäjästä. Tämä voi olla omiaan hillitsemään Venäjää ja mahdollisesti antaa myös nurkkaan ajatulle Lukašenkalle jonkinlaisen neuvotteluvaran.

Kremlissä Valko-Venäjän kehitystä seurataan epäilemättä myös huolestuneena. Lukašenkan syrjäyttäminen joukkoprotestien voimalla on Putinin hallinnon kammoama esimerkki. Venäjä ei halua nähdä itselleen kaikkein läheisimmällä Valko-Venäjällä vallanvaihtoa, joka voisi toimia myös rohkaisevana esimerkkinä sen omille kansalaisille siitä, miten vaaliväärennyksin valtansa säilyttämään pyrkivästä autoritaarisesta hallitsijasta päästään eroon. Venäjä käyttää epäilemättä Lukašenkan heikkouden hyväkseen maksimoidakseen etunsa. Samalla se pyrkii turvaamaan intressinsä ennen pitkää tulevassa vallan vaihdoksessa. Emme vielä tiedä, onko Lukašenkan ilmoittama perustuslain uudistamisen valmistelu vain aikapeliä vai myös pyrkimys hallittuun vallansiirtoon sopivalle seuraajalle.

Selvää on, että Venäjän tavoitteena on estää hallitsematon vallanvaihdos. Siksi sekä Kazakstanissa että Venäjällä jo toteutettu perustuslain uudistamisen malli sopisi hyvin suunnitelmaan ratkaista ongelma myös Valko-Venäjällä. Voi myös olla, että niin kauan kuin Lukašenkan ja opposition kamppailu pysyy maan sisäisenä kysymyksenä, Venäjä välttää mitään nykyistä vahvempaa sekaantumista tapahtumiin. Kriisin siirtyminen geopolitiikan alueelle veisi sen uudelle tasolle. Juuri tämä on ollut myös Lukašenkan pyrkimys, kun hän on syytänyt ilmoille väitteitä Naton uhasta vetääkseen Venäjä vahvemmin tuekseen.

Markku Kangaspuro

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutin johtaja, joka on Venäjään, historiaan, historian poliittiseen käyttöön, nationalismiin ja identiteettipolitiikkaan perehtynyt tutkija.